

It Is Yourselves You See And What You Are 19/10 – 26/11/2023 COPPEJANS GALLERY

'De wereld die je ziet
is een weerspiegeling
van helder bewustzijn.

Toch bestaat ze.

Schrap het zwart achter de spiegel weg,
alles is helderheid.'

[M. Messing, Klein Testament]

De titel van het project *It Is Yourselves You See And What You Are* is ontleend aan een gedicht van de laat-15e eeuwse Perzische dichter en mysticus Attar, waarmee het diepste inzicht in de aard van de ons omringende werkelijkheid wordt ontsluit. Het universum is niets meer en niets minder dan een spiegel van bewustzijn.

Het werk van Wido Blokland draait om het onderzoek naar de diepste aard van de werkelijkheid – inclusief die van onszelf – om tot de eensluidende en onontkoombare conclusie te komen dat degene die ziet, het zien zelf en hetgeen gezien wordt één-en-hetzelfde *zijn* uitmaken. Bronnen uit filosofie, mystiek, spiritualiteit en alchemie vormen de al even onlosmakelijke achtergrond waartegen zijn werk tot stand komt.

Blokland ziet juist daar het belang van de rol van de kunstenaar in diens verwantschap met genoemde kennisgebieden als authentiek verbeelders van de numineuze ervaring. Juist omdat het kunstwerk geen antwoord kan of wil geven in termen van concepten, premissen of stellingen, maar ons daarentegen rechtstreeks in verbinding stelt met de eigen gevoelservaring.

Ons diepste wezen is eveneens als een spiegel. Enkel reflectie, terugkaatsing van wat er voor verschijnt. Alles wat er met ons gebeurt, alle ervaringen, gemoedstoestanden, gedachten, spelen zich vóór de spiegel af, die enkel zuivere getuige is – het gebeurt nooit *met* de spiegel. Dit is niet-vereenzelviging. Dit is het keuzeloos gewaarzijn waar filosofen als Krishnamurti, Osho, en talloze wijzen zoals Tilopa over spreken. Dit is de penwortel van samsara doorhakken waar de boeddha over sprak; te worden als een spiegel. Dingen komen en gaan voorbij, maar de spiegel zelf blijft leeg, onbezet.

Een fascinerend inzicht, dat de kern van waaruit ik werk aardig goed samenvat. De recente *Foglia* werken, waarin mogelijk h.e.e.a. doorklinkt van uiteenlopende kunstenaars als Lucio Fontana, Mark Rothko, Ettore Spalletti, Jan Dibbets en Francis Bacon, vormen de verbeelding van een mystieke waarheid, nl. het gegeven dat de waarnemer, het waarnemen en het waargenomene in werkelijkheid één onlosmakelijk geheel vormen.

Wat de denkkeest aanvankelijk en sinds onheuglijke tijden heeft opgesplitst in binnen en buiten, subject en object, loopt in feite in elkaar door binnen wat zich openbaart als de diepste waarheid dat alles waarlijk Eén is, – bevestigd onder meer door bevindingen afkomstig uit de kwantumfysica en wetenschapsfilosofie. Objectiviteit is een illusie; er *zijn* helemaal geen objecten.

In de werken wordt een spel van terugkaatsing en naar buiten-werping door gebruikmaking van holle, ronde spiegels in evenwicht gebracht door de feitelijke penetratie van het bekraste (spiegel)oppervlak naar de ruimte daarachter, waardoor de beschouwer tevens in het kunstwerk wordt gezogen.

Zodoende wordt hij niet zozeer buitengesloten en teruggeworpen op zichzelf binnen een desoriëntatie van tijd-ruimtelijkheid, maar vindt zichzelf tegelijkertijd weer terug in het hier en nu van de kunstruimte *als* een 'nergens en overal'.

De mens moest en moet zich wel naar buiten richten bij alles wat hij doet en onderneemt, maar de veronachtzaming van zijn eigenste binnenste - de punt van de passer die er al was vóór de omtrek van de cirkel überhaupt kon worden getrokken – heeft er voor gezorgd dat het onjuiste *perspectief* van afgescheidenheid onze enige en ultieme werkelijkheid werd, met alle gevoelens van wanhoop en existentiële angsten vandien...

In genoemde *Foglia*-werken draait alles letterlijk om het centrum, maar datzelfde centrum laat zich niet grijpen, het laat zich zelfs niet zien, want de oneindigheid werpt zich tegelijkertijd naar alle kanten, gaat alle richtingen uit. Iets vergelijkbaars speelt in de *Footworks*, maar dan eerder implosief.

Bij Fontana was de oneindigheid in één richting, en dus lineair, van de beschouwer af (of naar de beschouwer toe). Bij hem is de beschouwer dan ook nog het centrum, iets wat een aanvang nam bij Jan Van Eijck in de Noordelijke landen en bij Maccacio in Italië tijdens de vroeg-renaissance.

Hier echter maken de spiegels dat wat je ziet *voortdurend* uit elkaar wil vallen, een andere gedaante aan wil nemen. Vorm wordt tevens vormloosheid, constante vervloeiing en verandering. Toch zijn de beelden sereen, verstillend en zelfs harmonieus te noemen. Maar zij blijven de beschouwer verontrusten, niet in de laatste plaats omdat diens visuele grip, en daarmee de fysieke en spirituele oriëntatie, ja zelfs zijn hele evenwicht aanhoudend en onoplosbaar wordt ondermijnd.

"I regard consciousness as fundamental. I regard matter as derivative from consciousness. We cannot get behind consciousness. Everything that we talk about, everything that we regard as existing, postulates consciousness."

[Max Planck, , mede-grondlegger van de kwantumtheorie]

Hoewel ik in diverse publicaties al het nodige heb gezegd over het gebruik van convexe en concave spiegels in mijn werk sinds 1994, ben ik nooit zover gegaan door te zeggen dat zij zonder meer mogen worden opgevat als verbeelding van de geest of van het 'zelf'. Ware dit reeds impliciet het geval in werken als bijvoorbeeld *Narayana is Overal*, *Apperception*, *Sohum* en *The Blind Leading The Blind* (1994-2021), in nieuwe werken als de *Simulacrum-serie*, *De Gouden Bloem* en *Circumambulatio* wordt dit gegeven ronduit expliciet.

Het even psychologische als existentiële 'zelf' vormt de totaliteit van de bewuste en onbewuste psyche. Een totaliteit die echter letterlijk *onafzienbaar* is. Reden temeer waarom

de ronde concave of convexe spiegel zo'n adekwate metafoor is. Van het onbewuste kan helemaal niet aangegeven worden wat het is, daarvoor is het met recht het onbewuste. Over de mogelijke inhouden ervan kunnen dan ook geen aanspraken worden gedaan. Heelheid, of totaliteit, is noodzakelijkerwijs een transcendent begrip voor het bewuste deel van de geest. Het 'zelf' is dan ook een grensbegrip; het bevindt zich aan gene zijde van onze 'grip'. Het 'zelf' kan ook niet beperkt worden tot de grenzen van de individuele psyche, waarvan we de grenzen evenmin kennen. Vermoedelijk dat mede daarom moderne denkers met een materialistische inslag zoals Yuval Harari dergelijke termen als 'ziel' en 'zelf' het liefst helemaal zouden willen schrappen, wat in mijn ogen in feite neerkomt op de waanzin het onzichtbare onbestaanbaar te verklaren.

Alles wat bestaat in onze mensenwereld is een reflectie van voorafgaande fenomenen en processen op onzichtbaar vlak. Kunst is de brug daartussen.

Ook al wordt in deze tijd het bestaan van de ziel (wie heeft haar ooit gezien?) nogal eens ontkent, zij is in werkelijkheid als een blad, gedragen door een kosmische wind. Ook in de *Simulacrum*-serie verdwijnt letterlijk iedere focus doordat de holle vorm van de gehanteerde spiegels het gereflecteerde in alle richtingen omgekeerd uiteen doet spatten. De spiegel is zodoende met recht een verbeelding van de (scheppende) geest, die zelf los staat van al haar manifestaties. Als de spiegel kan worden opgevat als de 'ruimte' van de geest – die zelf zonder ruimte of grootte is – dan kan een veertje, blad of vlinder in deze ruimte zodoende wellicht worden opgevat als beeld van de ziel.

Om al te veel gegoochel met al deze zo belangrijke begrippen te voorkomen, blijft de essentiële vraag natuurlijk: wát is het menselijk wezen? Zelfs de meest verstokte materialist zal moeten toegeven dat zijn fysiek lichaam letterlijk *geanimeerd* wordt, en in levensbedreigende situaties wordt reanimatie toegepast, zodat de levensenergie, gedragen door het bloed, hem niet zal verlaten. Het is precies dit dat wordt aangeduid met het begrip ziel (Latijn: *anima* = levensadem), en dat van de mens een levend wezen maakt. Zonder in dualisme te willen vervallen, onderscheidt het lichaam zich als vorm (het 'vat' of retort) van de ziel als de energie die het letterlijk 'bezielt'. *Enerchei* in het Grieks betekent 'dat wat werkzaam is in/door..'. Hoewel ziel, geest en lichaam een eenheid vormen en in elkaar doervloeien, is er wel degelijk een fundamenteel onderscheid en neemt de ziel als *mediator* tussen geest en lichaam aan beiden deel.

De grote dieptepsycholoog Jung schreef een dikke halve eeuw geleden al: "Er blijft ons waarschijnlijk niets anders over dan de arrogante aanspraak van het bewustzijn zèlf ziel te zijn af te wijzen, en aan de ziel een werkelijkheid toe te kennen die wij met onze huidige intellectuele middelen niet kunnen begrijpen." Ik zou dan ook met geen mogelijkheid de woorden van Berlinde de Bruyckere kunnen onderstrepen, wanneer zij zegt: "We're all flesh". De Israëlische historicus Yuval Harari is zelfs van mening dat "the whole idea that humans have this 'soul' or 'spirit', that's over". In het versnelde proces richting de 'nieuwe

mens' – een imitatiemens geolied op smart technologie onder de noemer transhumanisme – is m.i. sprake van een kwalijke strijd die via technologie, vooral misbruik van artificiële intelligentie en nanotechnologie, de oerherinnering wil uitwissen dat we spirituele lichtwezens zijn en dat er in ons hart een grootse realisatiemogelijkheid verborgen ligt: een lichtkracht zonder schaduw. Dit inzicht vormt een belangrijke motivatie van waaruit ik als kunstenaar in de wereld werkzaam ben.

Hoe dan ook, waar de kunstenaar traditioneel de psyche via het portret als 'correcte' weergave van de persoonlijkheid tracht weer te geven, wordt in mijn werken het persoonlijke juist teniet gedaan en is er op geen enkele wijze meer sprake van een portret. Wat hier wordt getoond is niet de persoonlijkheid; wij zien onszelf – maar dan als collectief menselijke wezen in al zijn ongrijpbaarheid en onkenbaarheid.

Het eerste wat bij velen opkomt als kunst om de hoek komt kijken, is de vraag : “Vind ik het wel mooi?” Maar wat bedoelen we eigenlijk met ‘mooi’? Kun je bewijzen dat iets mooi is, of gaat het om een zuiver persoonlijk oordeel? Er zijn talloze boeken geschreven over esthetica, maar het is nog niemand gelukt om schoonheid te definiëren. Natuurlijk bestaat er helemaal niet zoiets als mooi of lelijk; het is de eigen interpretatie die iets als mooi of niet-mooi beoordeelt. Wanneer je zegt dat iets mooi is, zeg je eigenlijk dat je op een aangename manier geraakt bent. Als iets aantrekt, vinden we het mooi. Stoot het ons af, kwalificeren we het als niet-mooi. Maar dit gebeuren vindt strikt in de beschouwer plaats, niet in het voorwerp van zijn aandacht. Hetzelfde voorwerp kan tenslotte door iemand anders tegenovergesteld beoordeeld worden.

In plaats van trachten door te dringen in het wezen van het kunstwerk wordt het veelal vrijwel ogenblikkelijk toegeëigend en geklassificeerd als mooi of niet-mooi. Maar pas als we die *keuze* durven uitstellen, of zelfs helemaal achterwege laten, pas dan kan een werkelijke ontmoeting met het kunstwerk plaatsvinden.

Om kunst te ‘begrijpen’ moet je dan ook doordringen in het hart ervan, en dat kan enkel door middel van identificatie, d.w.z. door een versmelting met het wezen van het kunstwerk. Dat geldt evenzeer voor kunst ‘voorwerpen’ als voor andere mensen of dingen. Je moet dat andere *worden* om tot een daadwerkelijk ont-moeten te komen. Je komt nooit tot ‘begrijpen’ enkel door middel van het intellect, noch door enkel op je ogen te vertrouwen en je zo met de buitenkant tevreden te stellen. Er is een geestelijke *daad* voor nodig om door te kunnen dringen in het kunstwerk.

We noemen iets kunst vanwege de kwalitatieve hoedanigheid die er van het kunstwerk uitgaat, en niet de kwantitatieve toestand. Er kan heel veel gedaan en getoond worden (zoals bijvoorbeeld in Dubai) zonder dat er feitelijk kunst aan te pas komt. Het is dus een zekere *quintessence* die aan de materie onttrokken wordt – of er in geopenbaard – en die betekenis doet ontstaan; dat wil zeggen er komt een bepaalde *zingeving* tot stand. Het belang van kunst is precies hierin gelegen ten opzichte van al het relatief zinloze produceren en veelal nutteloze drukdoenerij binnen een zuiver prozaïsch bestaan.

Daarmee raakt de kunst de kern van het leven. En ofschoon zij wellicht niet in staat is de wereld te redden, bezit zij dan toch tenminste deze vitaliserende functie; een hoedanigheid die zwaar onder druk staat doordat de kunst zichzelf naar de periferie heeft verbannen, armzalig verhuld door bijvoorbeeld de grote art fairs of instagram. Beide voorbeelden, hoewel paradoxaal genoeg uitingen van de centrifugaalkracht van werelds geöriënteerde dynamiek, zijn niet in staat om wezenlijk de kunst zelf te voeden, noch om de krachten van het werkelijke leven aan te boren.

Plezier en vreugde beleven door en met kunst is niet hetzelfde als een vluchtige amusementscultuur, waarin de mens – net als door een ontspoorde technologie – verloren dreigt te gaan. Het werkelijke amusement, de authentieke vreugde beleving, is altijd gericht op zingeving, op iets dat er te leren valt, iets dat ons verder helpt op onze schreden.

De *quintessence* welke door de kunstenaar gezocht wordt, is altijd onzichtbaar. Zij is en blijft ongrijpbaar. Het is precies dát wat ons bindt aan het kunstwerk en ons er graag wederom naar doet kijken. In het omgekeerde geval, wanneer deze verbinding met de essentie – met het zijn zélf – ontbreekt, kan iets weliswaar heel mooi zijn, maar er is geen eeuwigheid mee verbonden, d.w.z. stijgt niet boven z'n eigen tijdelijkheid uit.

'iets en niets brengen elkaar voort'

[Lao Tse, H.2]